

FELSŐOKTATÁSI SZAKIRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

dr. Polzovics Iván

Miként minden tudomány szaknak vagy szakterületnek, a felsőoktatásnak mint pedagógiai diszciplínának is bőven áradó a szakirodalma. Ebben az áttekintést és mind a rendszeres és folyamatos, mind az eseti és visszatekintő tájékoztatást a szakirodalom volumene folytán csak intézményesített tájékoztató tevékenységgel lehet biztosítani. A felsőoktatás szakirodalmában a rendszeres és folyamatos tájékoztatásnak intézményesített eszköze a művelődésügyi minisztérium kezdeményezésére indított fenti című, dokumentációs jellegű időszak kiadvány, amely A/ sorozatában a műszaki és természettudományok, B/ sorozatában pedig a társadalomtudományok felsőfoku oktatására vonatkozó külföldi és hazai szakirodalomnak /főleg a folyóiratirodalomnak, de a könyvirodalomnak is/ referáló jellegű bemutatását tűzte ki feladatául. Az időszak kiadvány jelen ismertetése során az A/ sorozat 1. évfolyamának eddig megjelent első kettős számát vesszük alapul.

A tájékoztató kiadvány forrását a kisebb volumenű könyvanyagon felül a mellékletként közölt jegyzék szerint mintegy 240 szakfolyóirat nyújtja, amelyek közül mintegy 200 külföldi, valamivel több mint 40 pedig magyar. A feltárt folyóiratok tárgykörük szerint tulajdonképpenszint műszaki-természettudományiak, csak kisebb részben pedagógiai /andragógiai/ tárgyak /mintegy 25/, de szerepelnek közöttük napilapok és általános érdeklődésű hetilapok is. Meg kell mindenestre jegyezni, hogy a jegyzékben feltüntetett folyóiratokon felül találkozzunk a kötetben egyéb folyóiratokkal is /pl. Die Atomwirtschaft, Bouwerk, Universities Quarterly, Bjuletin Minisztersztvo na Narodna Prosztveta, Economica, Borgazdaság, The Education Quarterly, The Hungarian Quarterly, Magyar Tudomány, Spektrum, The Sciences, Nucleus Vesztnik AN, Fremdsprachenunterricht, Der Handel, Il centro, Neue Volksbildung, Universitätszeitung, Die Wirtschaft, Társadalombiztosítás-Üdülés-Munkásvédelem, Berufsbildung, Revue Internationale des Sciences Sociales, Technische Rundschau, Kyklos, Le Monde stb./ A kötet az előszó szerint az 1963. év felsőoktatási szakirodalmát tája fel; a valóságban azonban még a folyóiratirodalom terén is jórészt kiterjed az 1962. évről legalább a második felére, a könyvirodalom pedig 1962-re bőven, és olykor 1960-ig visszamenőleg is feldolgozást kapott.

A feltárt szakirodalom alapján a kötet rendkívül gazdag információs anyagot közvetít az olvasóhoz. A feltárást három feldolgozó műfaj szerint nyújtja: a/ bibliográfiai hivatkozásokban /olykor értelmező címkiegészítéssel/, b/ informatív referátumokban és c/ tömörítvényekben, ill. szemelvényes fordításokban. Az egyes dokumentációs leírások - a bevett gyakorlattól eltérően - nincsenek folyószámmal ellátva, ezért az olvasó nem kap támpontot a közreadott információs anyag mennyiségére, és erre nézve az előszó sem közöl számadatokat. A leírásokat típusok szerint számbavéve, természetesen bárki összeszámolhatja, hogy a kötet 631 referátumot, 1051 címleírást /bővített címleírással vagy anélkül/ és 5 tömörítvényt, helyesebben szemelvényes fordítást, azaz összesen 1687 bibliográfiai adatot tartalmaz.

Ezt a hatalmas anyagot a kötet öt főfejezetbe tagoltan közli:

I. Általános rész /alfejezetek: művelődéspolitikai, felsőoktatási intézmények, oktató személyzet, hallgatók, felsőoktatási létesítmények/.

II. Műszaki és természettudományi felsőoktatás /alfejezetek: általános kérdések, az egyes tárgyak és tanfolyamok anyaga természettudományok, technikai szakok és humán vonatkozású tárgyak szerinti részletezésben, az oktatás módszerei és eszközei, tanulmányi munkarend/.

III. Nevelési kérdések a felsőoktatásban,

IV. Felnőttoktatás, esti és levelezőoktatás,

V. Diploma utáni tanulmányok /szakmai továbbképzés és tudósképzés/.

A legbővebb az I. és II. főfejezet, amelyek az 500 oldalas kötetben egyenként kb. 200-200 oldalt foglalnak el.

Az információs anyagot több mint egy szerzői ivre terjedő színvonalas tanulmány vezeti be a felsőoktatás fejlődési irányzatairól /dr.Héberger Károly és Károlyi Zigmund tollából/, és egy ugyancsak ilyen terjedelmű irodalmi szemle zárja a Szovjetunióban folytatott oktatógép- és oktatásprogramozási kísérletekről /összeállítók - Elő Sándor és Hainzman János - nevét csak a tartalommutató közli./

A kötet dokumentációs feldolgozásai /természetesen a címleírások és címfordítások kivételével/ - mint fentebb már említettük - informatív értékűek; átlagos terjedelmük /15-20 sor/ általában érdeklő, a tartalmat feltáró tájékoztatást tesz lehetővé. A referátumok tömörségét még fokozná, ha a későbbiekben - egy ilyen értelmű kiadvány nyomán - a referálók elhagynák a folyóiratközlemények belső tagolódására való utalásokat /mit olvashatunk a bevezetésben, mit a befejezésben/, a szerzőre és véleményére való hivatkozásokat és a tartalmi ismertetést ezekre kitérés nélkül foglalnak össze, amint azt a referáló folyóiratok szerte a világon teszik.

Az információs anyag gazdag volta és a tartalmi feltárás információs értékű színvonala az anyag belső elrendezésének rendszerezőbb kialakítását igényelné. A rendszerezés ui. az egyes fejezeteken belül szinte merőben formai: a névbeli vagy címrendszők betűrendjét követi, ami az olvasó eligazodására a legkevésbé alkalmas módszer. A besorolásnak ezt a formai jellegét még fokozza az a gyakorlat, hogy a referátumok rendsző szerinti betűrendes felsorakoztatását külön követi a címfordítások, ill. címleírások betűrendes sora, aminek alig lehet értelmét és példáját találni. Némely fejezetben a rendszerezésnek ezen a formai béklyóján átút egy tartalmi tagolási elv, nevezetesen az országok szerinti csoportosítás. Ez azonban csak kis mértékben enyhít a rendszerezésnek a tartalmi elemekre nem tekintő formai szisztémáján. A közreadott hatalmas információs anyagban való eligazodás érdekében ezért mellőzhetetlennek látszik a jövőben a besorolás valamely szisztematikus módjának az alkalmazása. Lehet ez akár az ETO, akár valamely e célra kidolgozott tárgyszavas hierarchikus rendszer /amelyet akkor a kötetben közre is kellene adni/, mert egyébként a téma szerinti kutatást az anyagban csak rendkívüli munkaráfordítással és bizonytalan hatásfokkal lehet megvalósítani. Megoldható volna a tárgyi eligazítás a kötetben tárgyszavas mutatóval is, amennyiben a kiadványt a jövőben is nem időszak kiadványként, hanem - mint ezt az első összevont számot - éves kötetként kívánnák továbbra is kiadni, aminek ésszerűségéhez természetesen szó férhet.

A sorolás rendszavas megvalósítása és a rendszavak kiemelése emellett még egy szempontból méltán észrevételezhető: a címek és főleg az információ első látásra nyújtó magyar címek háttérbe szorítása miatt. A dokumentációs időszak kiadványok a címet vagy méginkább az egységes nyelvre fordított címet emelik ki helyesen azért, hogy az anyag gyors áttekintését ezután is előmozdítsák. Ez a kiadvány a bibliográfiai és könyvtári gyakorlat hagyományaihoz és előírásaihoz ragaszkodva, névbeli vagy semmitmondó címtörredékes rendszőt emel ki, a magyar címfordítást pedig az annotáció első sorába rejti /ha bővíthető címfordítást is ad, ez azzal a kényszerű visszafelé jár, hogy azt zárójelbe kell foglalni, hogy a címfordítástól megkülönböztethető legyen/. Ezért azt ajánljuk a szerkesztőknek, az anyag áttekinthetőségének előmozdítására merjenek új utakra lépni, és a magyar címfordítást a címleírásba magába beépítve, azt kiemelni. Ezt írja egyébként is elő a szakirodalmi tájékoztató /dokumentációs/ kiadványokról szóló MSZ 3398 jelű szabványunk, sőt erre az utra lépett már az ISO szabványajánlása is a bibliográfiai hivatkozásokról /No.722/.

Jelen kötetes formájában a kiadvány külalakjára nézve egyébként is inkább eseti szakbibliográfiának, semmint időszak tájékoztató /dokumentációs/ kiadványnak hat. Ezt mutatja a B szabványalak /holott a fentjelzett magyar szabvány szerint a nyomtatott referáló kiadványokat A4 alakban, a sokszorosítottakat pedig valamely A szabványalakban kell előállítani/. A könyv-jelleget juttatja kifejezésre továbbá a Tankönyvkiadó kiemelt megjelölése a borítón, ami időszak kiadványoknál legalább is szokatlan.

A B alak miatt nincs mód kéthasábos - egyenként legfeljebb 9 cm-es - szedéstűkór alkalmazására, amit a vonatkozó szabvány előír, vagy legalábbis ajánl azért, hogy a dokumentációs leírások könyvtári katalógus

lógus- vagy dokumentációs kartonra felragaszthatók legyenek.

Amikor mindezekre itt most rámutatunk, utalnunk kell a folyóiratok fedőlapjára szabványainkban /MSZ 3405 és MSZ 3398/ előírt alakiságokra, amelyeket a jelen kötet hasonlóképpen nem vesz figyelembe. Különbséppen feltűnő a fedőlap 2. oldalán, illetve a kezdő oldalon a kiadványt szerkesztő intézmény, valamint a megjelenési hónap feltüntetésének hiánya. Az a körülmény, hogy a kezdő oldal verzóján ez a szöveg olvasható: "E kiadvány a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára, a Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtára, a Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Könyvtára, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára és az Országos Pedagógiai Könyvtár közös munkája" a szerkesztő intézmény megnevezésének folyóiratokra megszabott módját nem elégíti ki, és megint csak arra mutat, hogy a kiadvány - legalábbis ebben a nyitó számában - rendeltetésétől és jellegétől eltérően nem folyóirati, hanem könyvformát öltött.

Végezetül egy-két szerkesztéstechnikai észrevétel. Ha ilyen hatalmas volumenű folyóiratközlemény kerül feltárássra, a gazdaságosság elve megköveteli a folyóiratcímek rövidítését. Ezt félreérthetetlenül meg is lehet valósítani, mert a feldolgozott folyóiratok jegyzékét a kötet amugyis tartalmazza. Csak arról lenne ezért szó, hogy a betűrendes jegyzékben a folyóirat teljes címe kerülne feltüntetésre /a megjelenés helyének megjelölésével is ellátva/, a referátumoknál pedig egyértelműen alkalmazott rövidítése. Akkor elhárulna az a pongyolaság is, hogy olykor a jegyzékben közölt cím hiányosabb, mint a szövegrészben feltüntetett cím. A folyóiratjegyzékben természetesen a vizibilitás elvét alkalmazni kell, és a kezdő névelőt vagy kötőszót - hacsak a sorolás alapjául szolgáló szót ki nem emelik - a cím után kell vetni. Gazdaságossági követelményeket lehetne továbbá ki-elégíteni a folyóiratcímek, ill. rövidítések folyamatos közlésével a cím adatok után; ezek új sorban való elhelyezésével dokumentációs jellegű kiadványokban általában nem találkozunk, és a vonatkozó hazai szabványunk /MSZ 3398/ is folyamatos közlésüket írja elő.

— 0 —
0